

Protocol Meldcode Kindermishandeling in de thuissituatie

Stappenplan Protocol Meldcode kindermishandeling in de thuissituatie.

Wanneer het gaat om kindermishandeling in de thuissituatie (omgeving thuis) zijn de leerkracht en de IB-er hierbij betrokken.

Gaat het om kindermishandeling in de schoolsetting dan zijn de leerkracht, vertrouwenspersoon en de IB-er erbij betrokken. (zie protocol meldcode kindermishandeling in de schoolsetting)

Stap 1: In kaart brengen van signalen door de leerkracht

- leg signalen vast
- leg (de uitkomsten van) de gesprekken die over de signalen zijn gevoerd vast.
- leg genomen stappen / besluiten vast in het dossier.
- De leerkracht laat de IB-er de signalen registreren in het webbased programma “Zorg voor Jeugd”.
- leg de gegevens die de signalen weerspreken ook vast.
- beschrijf namen van bronnen (wie heeft wat vermeld)

Stap 2: Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld

- leerkracht overlegt over de signalen met de IB-er noodzakelijk.
- In samenspraak worden de reeds beschikbare gegevens geordend met behulp van de LIRIK (bijlage 1).
- Indien er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan wordt de IB-er ingeschakeld om aan de hand van “Het Vlaggensysteem” (zie bijlage 2) de mate van seksueel grensoverschrijdend gedrag in te schatten en te bekijken welke vervolgstappen genomen kunnen worden:
 - Check de 6 criteria.
 - Gebruik de normatieve lijst.
 - Beoordeel met een gekleurde vlag.
- IB-er vraagt binnen het ZAT meer signalen bekend zijn bij andere instanties.
- eventueel anoniem advies bij AMK of het Steunpunt Huiselijk Geweld inwinnen.
- bij vermoeden van (dreigende) vrouwelijke genitale verminking of eerdergerelateerd zal AMK of het Steunpunt Huiselijk Geweld zich laten adviseren door het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld dat als zelfstandige eenheid is ondergebracht bij de politie Haaglanden.

Stap 3: Gesprek met de ouders/het kind

- Het gespreksmodel wordt gehanteerd tijdens het gesprek (zie bijlage 3)
- Gesprek met ouders door leerkracht (en evt. IB-er)
- In het gesprek gaat het er om dat:
 - het doel van het gesprek wordt uitgelegd;
 - de signalen (feiten) worden besproken;
 - de ouders/kind worden uitgenodigd om daarop te reageren;
 - pas na deze reactie wordt gekomen tot een interpretatie.
- laat het kind eventueel als aanvulling van de gegevens de “drie huizen” invullen.
Afhankelijk van de (ontwikkelings)leeftijd kan het kind woorden in de huizen schrijven of erin tekenen (bijlage 4). Het doel van dit model is, om samen met ouders de veiligheid te verbeteren.

Gesprek met de ouder(s)

- niet alleen als de ouders mogelijkerwijs betrokken zijn bij kindermishandeling, maar ook als dit niet aan de orde is. Want de ouders behoren, zeker als zij het gezag uitoefenen, als regel te worden geïnformeerd over wat er bij hun kind speelt.

Géén gesprek met de ouders

- wanneer de veiligheid van een van de betrokkenen in het geding zou kunnen komen. Zo is
- als er goede redenen zijn om aan te nemen dat de ouders door het gesprek de contacten met school zullen verbreken waardoor ze uit het zicht raken.

Gesprek met kinderen

- De leerkracht beoordeelt zelf of een gesprek zinvol en mogelijk is (evt. in overleg met de IB-er of het AMK).
- Is het kind nog geen 12 jaar oud, dan voert de IB-er het gesprek zoals hierboven beschreven ook met de ouder(s) van het kind. Is het kind 12 jaar en nog geen 16 dan wordt het gesprek gevoerd met het kind en/of met de ouder.

NB: Het kan van belang zijn om een kind even alleen te spreken, zonder dat zijn ouders daarbij aanwezig zijn zodat het kind zich vrij kan uiten. Maar bij een uitnodiging aan een kind van 10 jaar voor een gesprek met de jeugdarts ligt dit anders. Als uitgangspunt geldt dat de ouders hierover vooraf behoren te worden geïnformeerd. Maar in verband met de veiligheid van het kind, van de beroepskracht, of die van anderen, kan ook in deze sector worden besloten om toch een eerste gesprek met het kind te voeren zonder dat de ouders hierover van te voren worden geïnformeerd.

- Is het vermoeden door het gesprek weggenomen, dan zijn de volgende stappen van het stappenplan niet nodig.
- Worden de zorgen over de signalen door het gesprek niet weggenomen, dan worden ook de volgende stappen gezet.

Stap 4: Wegen van het geweld of de kindermishandeling

- Alle verkregen informatie is in de LIRIK weergegeven.
- Alle verkregen informatie is indien van toepassing volgens “Het Vlaggensysteem” beoordeeld.
- De leerkracht weegt de verkregen informatie samen met de IB-er.
- eventueel aanvullend advies inwinnen bij AMK of het Steunpunt Huiselijk Geweld.

Stap 5: Beslissen: zelf hulp organiseren of melden

- de IB-er komt, zo nodig ondersteund door deskundigen, tot een besluit: zelf hulp organiseren of een melding doen.
- hulp inschakelen: bijvoorbeeld inschakelen van een netwerk om het kind te beschermen.
- melden bij AMK of in crisissituaties bij de politie of de Raad voor de kinderbescherming.
- ouders en kind informeren over de melding, tenzij het gaat om situaties waarin de veiligheid van een van de betrokkenen in het geding zou kunnen komen. Ook kan van een gesprek worden afgezien als er goede redenen zijn om aan te nemen dat de contacten verbroken zullen worden, waardoor het kind uit het zicht raakt.

Een melder kan ten opzichte van het gezin anoniem blijven als de melding:

1. een bedreiging vormt of kan vormen voor de jeugdige, voor andere jeugdigen of voor de beroepskracht of zijn medewerkers; of
2. de vertrouwensrelatie zou kunnen verstoren tussen de beroepskracht en het kind of het gezin.

Inspanningen na de melding

- blijf het kind of zijn gezinsleden beschermen en ondersteunen. Dit gebeurt in overleg met het AMK of het Steunpunt Huiselijk Geweld om zo tot een gemeenschappelijke aanpak te komen.
- Het AMK en het Steunpunt Huiselijk Geweld houden melders op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet.

Wettelijk meldrecht

Voor vermoedens van kindermishandeling is het leerstuk van het conflict van plichten nog eens bevestigd in artikel 53 lid 3 van de Wet op de jeugdzorg dat een uitdrukkelijk meldrecht bevat. Iedere beroepskracht met een beroepsgeheim of een andere zwijgplicht heeft op basis van dit wettelijk meldrecht het recht om vermoedens van kindermishandeling, zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouder, bij het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling te melden. Daarnaast omvat het meldrecht het recht voor de beroepskracht om op verzoek van het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling informatie over het kind en/of zijn ouders te verstrekken, eveneens zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouder.

Bijlage 1: LIRIK

LIRIK

Datum:

Naam kind/gezin:

Ingevuld door:

1. Huidige veiligheidssituatie

A. DIRECTE VEILIGHEID

- ☐ Bedreiging door ouder(s)/primaire opvoeder(s):
 - ☐ Ernstige kindermishandeling
 - ☐ Onvoldoende bescherming
 - ☐ Onvoldoende basiszorg
 - ☐ Opvoeder niet beschikbaar
 - ☐ Ouder(s) belemmeren zicht op / toegang tot jeugdige
- ☐ Bedreiging door jeugdige zelf
- ☐ Bedreiging door ander gezinslid / derde, namelijk:

Zijn er vermoedens of aanwijzingen dat de jeugdige op dit moment fysiek in gevaar is? ☐ ja ☐ nee ☐ onbekend

Toelichting:

B. ONGANG OUDER(S) - JEUGDIGE

Zijn er concrete aanwijzingen voor:

- Lichamelijk of psychisch geweld
- Verwaarlozing
- Seksueel misbruik
- Getuige van huiselijk geweld

☐ ja ☐ nee ☐ onbekend
☐ ja ☐ nee ☐ onbekend
☐ ja ☐ nee ☐ onbekend
☐ ja ☐ nee ☐ onbekend

Zorgen over opvoeding en verzorging:

- Bescherming en veiligheid
- Basale verzorging
- Emotionele warmte (ondersteuning)
- Regels en grenzen
- Stimulering
- Stabiliteit
- Anders, namelijk:

☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend

Als één of meer onbekend:

- ☐ ouder geeft geen inzicht in eigen handelen
- ☐ onvoldoende informatie beschikbaar

Zijn er aanwijzingen voor bedreigend handelen of nalaten van de ouder(s)? ☐ ja ☐ nee ☐ onbekend

Toelichting:

C. JEUGDIGE(N)

- Psychosociaal functioneren
- Lichamelijke gezondheid
- Vaardigheden en cognitieve ontwikkeling
- Anders:

☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend
☐ zorgen ☐ geen zorgen ☐ onbekend

Zijn er kindsignalen die wijzen op een onveilige opvoedingssituatie of kindermishandeling?

☐ ja ☐ nee ☐ onbekend

Toelichting:

D. RISICOFACTOREN

Risicofactoren bij de ouder(s)

Functioneren als opvoeder	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Eerder een kind mishandeld, verwaarloosd of misbruikt	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Ontoereikende pedagogische kennis en/of vaardigheden	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Problemen in de ouder-kind interactie	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Minimaliseren/ontkennen aangetoonde kindermishandeling	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Negatieve houding t.a.v. kind			
Persoonlijk functioneren	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Psychiatrische problematiek	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Verslavingsproblematiek	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Verstandelijke beperking			
Beschikbaarheid voor het kind	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Fysiek	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Emotioneel			
Voorgeschiedenis	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Op jonge leeftijd (<18 jaar) ouder geworden	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Zelf slachtoffer van kindermishandeling	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
• Eerder geweld gebruikt tegen personen	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
Problematische partnerrelatie	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?
Anders:	☐ ja:	☐ nee:	☐ ?

Risicofactoren bij jeugdige(n), gezin en/of omgeving

Jeugdige(n)		Gezin en omgeving	
• Jong kind (< 5 jaar)	☐ ja ☐ nee ☐ ?	• Eenoudergezin, stiefgezin, groot gezin	☐ ja ☐ nee ☐ ?
• Belaste voorgeschiedenis (bijv. prematuur)	☐ ja ☐ nee ☐ ?	• Veel conflicten	☐ ja ☐ nee ☐ ?
• (Ernstige) ziekte of handicap	☐ ja ☐ nee ☐ ?	• Huiselijk geweld	☐ ja ☐ nee ☐ ?
• Gedrags- en/of ontwikkelingsproblemen	☐ ja ☐ nee ☐ ?	• Instabiel, ongeregeld leven	☐ ja ☐ nee ☐ ?
• Moelijk temperament	☐ ja ☐ nee ☐ ?	• Materiële/financiële problemen (werkloosheid, huisvesting)	☐ ja ☐ nee ☐ ?
• Ongewenst	☐ ja ☐ nee ☐ ?	• Ingrijpende levensgebeurtenissen	☐ ja ☐ nee ☐ ?
• Anders:	☐ ja ☐ nee ☐ ?	• Sociaal isolement/sociaal conflict	☐ ja ☐ nee ☐ ?
		• Anders:	☐ ja ☐ nee ☐ ?

Zijn er risicofactoren voor kindermishandeling?

☐ ja ☐ nee ☐ onbekend

Toelichting:

Conclusie huidige veiligheidssituatie

☐ Er is sprake van een levensbedreigende situatie of direct fysiek gevaar

Toelichting:

☐ Er is sprake van feitelijk aangetoonde kindermishandeling

- ☐ op dit moment
- ☐ in het verleden (nu gestopt)

☐ Er is mogelijk sprake van kindermishandeling

- ☐ er lijkt sprake van bedreigend handelen of nalaten van de ouder(s)
- ☐ er zijn kindsignalen die daarop wijzen
- ☐ er zijn risicofactoren bij de ouder(s)
- ☐ er zijn risicofactoren bij jeugdige, gezin en/of omgeving
- ☐ ouder geeft geen informatie of inzicht in eigen handelen

☐ Er zijn geen aanwijzingen voor kindermishandeling

☐ Onvoldoende informatie om een oordeel te vormen

2. Risicotaxatie

Aanvullende risicofactoren bij vermoedelijke of aangetoonde kindermishandeling:

- ☐ (Vermoedelijke) pleger heeft direct toegang tot de jeugdige
☐ Derden hebben geen zicht op de jeugdige

Wat kan er gebeuren?

Mogelijke risico's voor de jeugdige

Aard

- ☐ Levensbedreigende situatie of direct fysiek gevaar
☐ Ontstaan van kindermishandeling
☐ Voortduren/herhaling van kindermishandeling
☐ Anders:

Kans

- ⇒ ☐ groot ☐ reëel ☐ klein
⇒ ☐ groot ☐ reëel ☐ klein
⇒ ☐ groot ☐ reëel ☐ klein
⇒ ☐ groot ☐ reëel ☐ klein

Verwachte gevolgen voor de jeugdige

- ☐ zeer ernstig ☐ ernstig ☐ matig ernstig ☐ gering

Zijn er beschermende factoren die de risico's kunnen verminderen?

- ☐ veel ⇒ ☐ enkele ⇒ ☐ geen ☐ onbekend

Ouder(s)

- ☐ Gevoel van competentie, draagkracht
☐ Positief zelfbeeld
☐ Ondersteunende partner
☐ Kan eigen jeugdervaringen hanteren
☐ Positieve jeugdervaringen
☐ Kan steun vragen/profiteren van
☐ Emotionele beschikbaarheid
☐ Flexibiliteit
☐ Bereid en in staat om te veranderen

Gezin en omgeving

- ☐ Steun informeel netwerk
☐ Steun formeel netwerk

Jeugdige

- ☐ Sociaal vaardig
☐ Positief zelfbeeld
☐ Bovengemiddelde intelligentie
☐ Aantrekkelijk uiterlijk
☐ Goede relatie belangrijke volwassene(n)
☐ Egoveerkracht (stressresistentie)
☐ Bereid en in staat om te veranderen

☐ Anders:

Conclusie risico's voor de jeugdige

Op dit moment

- ☐ zeer groot ☐ groot ☐ reëel ☐ klein

Toelichting:

Bij voorziene veranderingen in de nabije toekomst

- ☐ zeer groot ☐ groot ☐ reëel ☐ klein

Toelichting:

Bijlage 2: “Het Vlaggensysteem”

Seksueel (grensoverschrijdend) gedrag: criteria en gekleurde vlaggen

6 criteria om seksueel gedrag te duiden

1. WEDERZIJDSE TOESTEMMING:

- Was iedereen in staat om in volle bewustzijn in te stemmen?
- Toestemming wordt door alle partijen gegeven.
- Toestemming kan ook non-verbaal gegeven worden.
- Toestemming kan ook in de loop van seksueel contact teruggetrokken worden. Met andere woorden: wie A zegt hoeft niet B te zeggen.

2. VRIJWILLIGHEID:

- Is er sprake van enige vorm van dwang of manipulatie?

3. GELIJKWAARDIGHEID:

- In een seksuele relatie van twee aan elkaar gewaagde partners wordt de kans op machtsmisbruik kleiner geacht.

4. PASSEND BIJ DE LEEFTIJD OF ONTWIKKELING

- Seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren volgt in grote lijnen eenzelfde basispatroon, tempo kan wel verschillen. Patroon ontstaat deels door leren en ervaren binnen relatief universeel stramien (binnen onze cultuur / maatschappij).
- Soms loopt ontwikkelingspatroon anders. Dan criterium “ontwikkelingsadequaat”: er kan bijv. een verschil zijn in kalenderleeftijd (of biologische leeftijd) en mentale leeftijd, waardoor kind/jongere in de ogen van de buitenwereld onaangepast gedrag vertoont.
- Normatieve lijst: seksueel gedrag dat bij min. 20% van kinderen en jongeren voorkomt => wordt belangrijk geacht voor seksuele ontwikkeling. Zien als richtlijn om dit criterium te hanteren. Bij kinderen waar ontwikkeling anders verloopt: normatieve lijst als vertrekpunt, en normen aanpassen aan mogelijkheden van de jongere.

5. PASSEND BIJ DE CONTEXT

- Regels kunnen verschillen naargelang de context. Bijv. school of thuis.
- In een openbare ruimte gelden regels van ‘openbare zeden’.
- Familiale context, subcultuur en cultuur (etnische, religieuze, culturele, persoonlijke waarden en normen, enz.) waarin jongeren leven, beïnvloeden de mate waarin hun gedrag en sociaal contact als acceptabel / OK beschouwd worden. Uit onderzoek blijkt bijv. dat Amerikaanse en Nederlandse ouders het thema seksualiteit zeer verschillend opvatten.

6. MET ZELFRESPECT

- De jongere berokkent zichzelf geen schade (op fysiek, psychologisch, of sociaal vlak).

Continuüm van seksueel gedrag

Groen gedrag	Geel gedrag	Rood gedrag	Zwart gedrag
Aanvaardbaar / gezond seksueel gedrag	Licht grensoverschrijdend seksueel gedrag	Ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag	Zwaar grensoverschrijdend seksueel gedrag

Accepteren en eventueel uitleggen.	Begrenzen en alternatieven bieden, uitleggen.	Verbieden, uitleggen en controleren, eventueel straf of interventie aankondigen.	Verbieden, uitleggen, tussenkomen met straf of/en begeleiding. (eventueel) aangifte doen.
------------------------------------	---	--	---

Beoordelen van seksueel gedrag

- Grensoverschrijding op één van de criteria is voldoende.
- Mate van grensoverschrijding kleurt de vlag.
- Herhaald gedrag: gradueel van rood naar zwart.
- Urgentie vanaf rood gedrag.
- Seksueel misbruik: gedrag waarbij aan een of meerdere van de eerste drie criteria niet wordt voldaan (rood of zwart gedrag).

	Groen	Geel	Rood	Zwart
Wederzijdse toestemming	OK	+ - OK	- OK	--OK
Vrijwilligheid	OK	+ - OK	- OK	--OK
Gelijkwaardigheid	OK	+ - OK	- OK	--OK
Leeftijds/ontwikkeling adequaat	OK	+ - OK	- OK	--OK
Contextadequaat	OK	+ - OK	- OK	--OK
Zelfrespect	OK	+ - OK	- OK	--OK

Definitie

- *Seksueel grensoverschrijdend gedrag* is seksueel gedrag dat op één van de criteria niet voldoet (schema: licht grijs).
- *Seksueel misbruik* is seksueel gedrag (schema: donker grijs)
 - Dat duidelijk zonder wederzijdse toestemming gebeurt.
 - Niet vrijwillig is.
 - Zonder gelijkwaardigheid tussen de partners gebeurt.

Vlaggensysteem: criteria, vlaggen en richtlijnen voor het handelen

Criterium	Groene vlag	Gele vlag	Rode vlag	Zwarte vlag
Wederzijdse toestemming of consent	Duidelijk wederzijdse toestemming (plezier)	Onduidelijke wederzijdse toestemming	Geen wederzijdse toestemming	Herhaaldelijk afwezigheid van wederzijdse toestemming
Vrijwilligheid	Vrijwillig (afwezigheid van dwang)	Lichte dwang of druk	Gebruik van manipulatie, chantage, macht, verleiding, betaling of beloning	Herhaaldelijk gebruik van agressie, geweld of ermee dreigen
Gelijk(waardig)heid	Evenwaardige partners	Lichte ongelijkheid in maturiteit, leeftijd, intelligentie,...	Grotere ongelijkwaardigheid	Herhaaldelijk grote ongelijkwaardigheid
Leeftijds- en ontwikkelings adequaat	Minstens 20% van de kinderen en jongeren vertonen dit gedrag Specifieke ontwikkelingstaak	Gedrag van iets jongere of iets oudere kinderen of jongeren	Gedrag van kinderen of jongeren met groter leeftijdsverschil	Gedrag van kinderen of jongeren met groot leeftijdsverschil
Contextadequaat	Gedrag stoort niemand	Gedrag is licht aanstoetgevend (onbeleefd)	Gedrag is erger aanstoetgevend (kwetsend of beledigend)	Gedrag is zwaar aanstoetgevend (shockerend)
Zelfrespect	Gedrag is niet zelfbeschadigend of is goed voor het zelfrespect	Gedrag kan zelfbeschadigend zijn	Gedrag heeft fysieke, emotionele of psychologische schade als gevolg	Heeft zware fysieke, emotionele of psychologische schade als gevolg
Pedagogische reactie	Groene reactie	Gele reactie	Rode reactie	Zwarte reactie
	Bekijk/luister Benoem Bevestig Leg uit	Bekijk/Luister Benoem Begrens/leidt af Leg uit Observeer	Bekijk/luister Benoem Verbied Leg uit Observeer goed	Bekijk/luister Benoem Verbied Leg uit Straf of verwijt door Observeer extra

© Sensoa Vorming.

I.s.m. MOVISIE, afdeling aanpak huiselijk en seksueel geweld. Contact: Kristin Janssens, k.janssens@movisie.nl

Normatieve lijst – uitgebreide versie

CRITERIUM	Groene vlag	Gele vlag	Rode vlag	Zwarte vlag
wederzijdse toestemming	duidelijke wederzijdse toestemming (alle partijen beleven er plezier aan)	onduidelijke wederzijdse toestemming	eenmalig gebrek aan wederzijdse toestemming	herhaaldelijk gebrek aan wederzijdse toestemming
vrijwilligheid	vrijwillig (afwezigheid van dwang)	lichte dwang of druk	eenmalig gebruik van manipulatie, chantage, machtspositie	herhaaldelijk gebruik van manipulatie, chantage, machtspositie, agressie, geweld of ermee dreigen
gelijkwaardigheid	evenwaardige partners	lichte ongelijkwaardigheid in maturiteit, leeftijd, intelligentie, ...	eenmalig grotere ongelijkwaardigheid in maturiteit, leeftijd, intelligentie, ...	herhaaldelijke grote ongelijkwaardigheid in maturiteit, leeftijd, intelligentie, ...
leeftijds- en ontwikkelingsadequaat	onderzoek toont aan dat het gedrag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat is	gedrag van iets jongere of iets oudere kinderen of jongeren	gedrag van kinderen of jongeren met groter leeftijdsverschil	gedrag van kinderen of jongeren met groot leeftijdsverschil
contextadequaat	gedrag stoort niemand, de privacy wordt gerespecteerd	gezien de context is het eenmalige gedrag licht aanstootgevend (onbeleefd)	gedrag is erger aanstootgevend (kwetsend of beledigend) en helemaal niet meer aangepast aan de context	het herhaaldelijk gedrag is zwaar aanstootgevend (shockerend) – openbare zedenschennis
zelfrespect	zelfrespect is voldoende (er is respect voor de persoonlijke integriteit)	gedrag kan zelfbeschadigend zijn	gedrag heeft fysieke, emotionele of psychologische schade als gevolg	gedrag heeft zware fysieke, emotionele of psychologische schade als gevolg
REACTIE	Groene vlag	Gele vlag	Rode vlag	Zwarte vlag
	Bekijk/beluister Benoem Bevestig Leg uit	Bekijk/beluister Benoem Begrens/leid af Leg uit Observeer	Bekijk/beluister Benoem/confronteer Verbied Leg uit Observeer extra	Bekijk/beluister Benoem Verbied Leg uit Straf/verwijs door Observeer extra

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag	Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag	Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag	Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
baby's (o tot 1½ jaar)	Geknuffeld, gestreeld en gekust worden. Huidcontact is bron van bevrediging; het aanraken van het lichaam kan een lekker gevoel geven.			
	Zuigen, bijten en geluiden maken. De zuigreflex is direct na de geboorte al sterk.			
	Baby's zien de verschillen tussen mannen en vrouwen.			
	Babyreclies komen voor. Er is nog geen consensus of dit veroorzaakt wordt door seksueel welbehagen of door druk op de blaas.			
	Exploratie van het eigen lichaam en genitaal spel: ritmisch stimuleren van de geslachtsorganen, bijvoorbeeld met de hand, door de bovenbeenjes tegen elkaar te knijpen of door de geslachtsorganen ergens tegenaan te wrijven.			
	Jongens en meisjes spelen met hun geslachtsorganen, aanraking nog min of meer bij toeval. Op het einde van het eerste levensjaar en anderhalf jaar gebeurt dit doelgericht. Kan tot orgasme leiden (uit onderzoeken blijkt dat ongeveer 10% van de kinderen onder de 12 jaar wel eens een orgasme heeft, maar het is nooit het doel van hun seksueel gedrag. Ze leggen nog geen verband tussen seksueel gedrag en orgasme, dat is iets wat ze in de loop der jaren pas leren en in hun puberteit gaan toepassen).			
	Kinderen tonen interesse in de geslachtsdelen van anderen: eerder interesse in mannelijke (vanaf 13 maanden) dan in vrouwelijke geslachtsdelen (vanaf 17 maanden). Deze interesse neemt tot het 6de jaar nauwelijks af.			

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag	Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag	Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag	Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
peuters (1½ tot 3 jaar)	Stoeien en knuffelen: omhelzen, kusjes geven, op schoot zitten. De mate waarin deze behoeften zich voordoen kan zeer verschillend zijn. Peuters denken soms dat ze van dag op dag van geslacht kunnen veranderen. Naar het einde van de peuterijd beseffen ze dat ze jongen of meisje zijn en tot welke sekse anderen behoren. Dit besef is geleidelijk op uiterlijke kenmerken. Peuters zien dat ze anders zijn dan andere kinderen: 'ik heb een piemel en jij niet!' Aanraken van borsten of pogingen daartoe. Naakt of in ondergoed rondlopen. Peuters steken uit nieuwsgierigheid allerlei dingetjes in hun mond of neus. Meisjes proberen soms een boontje of erwit of een klein stukje speelgoed in hun spleetje te stoppen. Ook jongetjes proberen soms hun piemel ergens in te steken, bijvoorbeeld in een hol speelgoedje of in een rolletje wc-papier. Het eigen geslachtsdeel wordt ontdekt als lustvol. Aanraken van de eigen geslachtsorganen en bevredigen met de hand (wordt door ouders in verschillende landen waargenomen tot circa 10 jaar. Van 2-6 jaar ¼ van de jongens en 1/6 van de meisjes, ongeveer 10% van kinderen tussen 4-10 jaar bevredigen zich tot een orgasme). Het gaat hier dus vooral om lustbevrediging aan het eigen lichaam. Het aanraken of stimuleren van de geslachtsdelen gebeurt niet met als doel om een orgasme te ervaren. Het kan echter wel tot een orgasme leiden. Peuters leggen nog geen verband tussen seksueel gedrag en orgasme, dat is iets wat ze in de loop der jaren pas leren en in hun puberteit gaan toepassen. Meisjes stimuleren hun geslachtsorganen in het algemeen meer indirect dan jongens. Bekende methoden zijn op een hobbelpaard hobbelen, de dijnen samendrukken en het 'beklimmen' van poppen, ander speelgoed of de knie van een ouder. Niet alle kinderen vertonen in dezelfde mate dit auto-erotisch gedrag. Kinderen nemen nogal eens hun toevlucht tot zelfbevrediging als een soort troostende lolly, vooral wanneer het hen een beetje tegenzit. De bevrediging ontwikkelt zich dan door frustratie en ter compensatie, bijvoorbeeld om het gemis aan speelkameraadjes te compenseren.	Eenmalig borsten willen aanraken wanneer de context het niet toelaat. Opzettelijk ontbloten en toekeren van het eigen achterwerk (moonng).	Eenmalig objecten in anus of spleetje steken, al dan niet tijdens seksuele spelletjes.	Herhaaldelijk objecten in anus of spleetje steken, al dan niet tijdens seksuele spelletjes.

CATEGORIE	Grensverschrijdend gedrag			
	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag	Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag	Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag	Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
	De verschillen tussen jongens en meisjes hebben niet alleen te maken met het geslacht (jongens eerder dan meisjes), maar ook met gender: de manier waarop de omgeving van het kind hiermee omgaat (bijvoorbeeld seksrollen en verwachtingen t.a.v. jongens en meisjes op seksueel gebied), en met de gevoeligheid van de geslachtsorganen.	Tong in anderomans mond steken tijdens het kussen. Eenmalige poging tot ontbloten van anderomans geslachtsdelen.	Eenmalig aanraken met mond van geslachtsdelen van kinderen en volwassenen (oraal contact). Herhaalde pogingen tot ontbloten van anderomans geslachtsdelen.	Herhaaldelijk aanraken met mond van geslachtsdelen van kinderen en volwassenen (oraal contact).
	Preseksueel gedrag komt voor: zoenen en hevig geïnteresseerd raken in eigen en anderomans lichaam en geslachtsorganen (look van niet-familieleden). Wat kinderen vooral drijft, is nieuwsgierigheid en het verlangen naar kennis. Stiekem kijken door openstaande deuren van bad-, slaapkamer en wc. Het lichaam van de ouders wekt het eerst de interesse op, gevolgd door dat van broers en zusjes en andere kinderen. Deze interesse uit zich in het bekijken van blote mensen, aanraken van borsten of geslachtsorganen van anderen en het laten zien van de eigen geslachtsorganen. Gefascineerd door bloot, kijken en bekeken worden. Geeft een rustgevend en spannend gevoel dat vergeleken kan worden met duimzuigen of op een speen zuigen.	Eenmalig uitspreken van 'vieze woorden' wanneer de context het niet toelaat.	Het herhaaldelijk uitspreken van 'vieze woorden' wanneer de context het niet toelaat.	
	Jongens vertonen competitiever, agressiever spelgedrag dan meisjes.	Anderen storen met opvallend veel bezig zijn met seks spelletjes wanneer de context het niet toelaat.		
	Weten welk gedrag 'mannelijk' en welk gedrag 'vrouwelijk' is.			
	Naar het einde van de peuterijd kunnen peuters stereotype seks spelletjes spelen: openlijk doktetje spelen (uitkleden), vaderje en moederje spelen. Elkaar omsingelen en zoenen op de mond is geen uitzondering. Kinderen bedenken een situatie waarin ze volwassen rollen - waar seksualiteit deel van uitmaakt - naspelen. In het seksueel rollenspel imiteren de kinderen de volwassenen. Het maakt hen vertrouwd met de sociale omgang. Zij identificeren zich met het gedrag van hun rolmodellen. Kinderen maken zich bewust van een aantal kenmerken van hun rolmodel eigen en geven daarmee zichzelf gestalte.	Anderen storen met seksueel expliciet gedrag (bijvoorbeeld ritmisch stimuleren, het nabootsen van seks met poppen, of leeftijdsnoten (met kleren aan)).		

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag	Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag	Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag	Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
kleuters (3 tot 6 jaar)	Stoelen en knuffelen: omhelzen, kusjes geven (ook op de mond), op schoot zitten, maar geleidelijk vinden veel kleuters zich te groot om nog op de schoot te zitten.	Tong in andermands mond steken tijdens het kussen.		
	'Vieze woorden' (pis, kak, pik, kut, trut, scheet, ...) uitspreken is leuk: spelletje dat tegenover volwassenen gebruikt wordt om te provoceren. Kinderen onderling gebruiken de woorden vooral als scheldwoorden.	Enkelmalig uitspreken van 'vieze woorden' wanneer de context het niet toelaat.	Het herhaaldelijk uitspreken van 'vieze woorden' wanneer de context het niet toelaat.	
	Kleuters komen langzaam tot het beseft dat ze een jongen of een meisje zijn. Langzamerhand begrijpen zij dat jongens later een man worden en meisjes een vrouw.		Verlagen of vernedern van zichzelf of anderen met seksuele thema's (bv. kledij die zicht toelaat op borsten en geslachtstentoon spreidt).	
	Het rollenpatroon steekt de kop op: 'Dit is geen speelgoed voor een jongen'. 'Hela, ik ben geen meisje, hoor!' en 'Dat zijn jongenskleren!'			
	Naar het einde van de kleutertijd toe spelen meer en meer jongens met jongens en meisjes met meisjes.			
	Vanaf 4 jaar ontwikkelen zich gevoelens van schaamte en preutsheid: 'Doe de deur dicht!'			
	Verkenning van het eigen en andermands lichaam en de bijbehorende gevoelens gaat door. Deze verkenningstocht wordt vaak geactiveerd door hiaten in de kennis van de kleuter. Omdat de sociale controle groter wordt, gebeurt dit verkennen geleidelijk aan minder in het openbaar. Dokterij spelen, vaderij en moederij spelen buiten de school, buiten het gezichtsveld van volwassenen, omdat ze het signaal hebben gekregen dat dit soort spelletjes niet passen, bijvoorbeeld in de sociale code van de school.	Opzettelijk ontbloten en toekeren van het eigen achterwerk (mooring).	Herhaaldelijke seksuele pesterijen (bv. continu broekje willen aftrekken).	De andere(n) pijn doen tijdens het seksuele spel (bijten, knippen, ...).
	Veel kleuters raken soms hun geslachtsdelen aan. Om een lekker gevoel te ervaren wrijven ze erover of spelen ze ermee. De intentie is niet seksueel, de kleuter frimelt aan zijn of haar geslacht omdat dit een prettig gevoel geeft. Ongeveer 10 tot 15% van de kinderen kennen reeds de klassieke zelfbevredigingsgobaren. Soms ook zelfbevrediging door frustratie of ter compensatie, bijvoorbeeld om de verveling of het gemis aan speelkameraadjes te compenseren.	Anderen storen met opvallend veel bezig zijn met zelfbevrediging.	Dwangmatige zelfbevrediging (zonder er plezier aan te beleven)	
	Elkaar 'schuine' moppen vertellen. Tekeningen van geslachtsdelen maken.	Enkelmalig seksueel expliciete taal, geluiden, tekeningen (onzedelijkheden).	Herhaaldelijk seksueel expliciete taal, geluiden, tekeningen (onzedelijkheden).	

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag	Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag	Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag	Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
	Bij elkaar uitkleden en elkaars geslachtsdelen bekijken, stiekem in badklopjes gluren en kijken hoe de ander plast. De geslachtsdelen van de ouders proberen aan te raken, de piemel van een hond of een poes aanraken en aan volwassenen vragen of ze hun geslachtsdelen mogen zien. De kleuters worden vooral gedreven door een enorme nieuwsgierigheid. Op deze wijze ontdekken kinderen elkaars lichaam, bevredigen zij elkaars lichaam en doen zij de eerste ervaringen op met lustbeleving in gezelschap. Meestal gaat het hier overwegend om het betasten van elkaars lichaam. Genitaal contact met het andere geslacht komt voor. Uit studie bleek ruim 50% van de jongens en 17% van de meisjes genitaal contact (op elkaar liggen) gehad te hebben met het andere geslacht. Kleuters kunnen regelmatig overvallen worden door onaangename gevoelens (schuldgevoelens, angst, gevoel van vernedering of frustratie, droefheid). Zij nemen aan seksualiteit gerelateerde verschijnselen waar zonder meteen de inhoud of de draagwijze daarvan te begrijpen. De ontdekking dat meisjes 'niets' hebben kan voor sommige jongetjes een bron van angst betekenen. Omgekeerd kunnen meisjes tot de vaststelling komen 'niets' (meer) te hebben. Ondermennende kleuters zullen elke gelegenheid aangrijpen om erachter te komen hoe het bij leeftijdsgeenootjes zit. Kleuters doen soms aan 'hoofdvlagen' na het zien van beelden van orale seks. Soms 'stapelen' kleuters omdat ze mensen op elkaar hebben zien liggen. Uit studies blijkt dat anaal en oraal contact van jongens met jongens voorkomt (respectievelijk 16% en 17%). Bij meisjes zijn orale en anale contacten nauwelijks of niet aan de orde (respectievelijk 2% en 0%). Enorme nieuwsgierigheid. Naar het einde van de kleutertijd verliezen kleuters hun egocentrisme en zijn ze daardoor beter in staat zich te verplaatsen in de ervaringen van anderen. Vragen naar seksuele beleving van anderen/ volwassenen. Grote belangstelling in het voortplantingsverhaal en er eendeloos vragen over stellen. Rond 6 jaar merken kinderen dat volwassenen minder openstaan voor het beantwoorden van vragen als ze wel beweren. Vandaar dat kinderen zich meer wenden tot leeftijdgenoten. Gevoel van verliefdheid bestaat. Dat wordt omschreven als een speciale vriendschap.	Enemalig gluren wanneer de context het niet toelaat. Opwinding door het vertonen van geslachtsdelen aan onbekenden, pornografische interesse. Anderen storen met opvallend veel bezig zijn met wederzijdse bevrediging of groepsbevrediging. Anderen storen met seksueel expliciet gedrag (bijvoorbeeld ritmisch stimuleren, het nabootsen van seks met poppen, of leeftijdgenoten (met kleren aan)).	Herhaaldelijk gluren. Herhaalde opwinding door het vertonen van geslachtsdelen aan onbekenden, grote pornografische interesse. Poging tot geslachtsgemeenschap. Angst opwekken of dreigen (al dan niet met dreiging van geweld). Aanrakingen of blootstelling afdwingen van geslachtsdelen met druk, chantage, manipulatie, ... Eenmalig aanraken met mond van geslachtsdelen van kinderen en volwassenen (oraal contact). Eenmalig objecten in anus of spleetje steken, al dan niet tijdens seksuele spelletjes (anaal/ vaginaal contact). Herhaaldelijk seksueel gore gesprekken met leeftijdgenoten. Eenmalig seksueel expliciete en/of gore gesprekken met (groot) leeftijdsverschil.	Herhaalde pogingen tot geslachtsgemeenschap. Herhaaldelijk seksueel expliciete en/of gore gesprekken met (groot) leeftijdsverschil.

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag		Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag		Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag		Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag	
Kinderen (6 tot 11 jaar)	Vertonen van openlijk uitdagend en verleidelijk gedrag tegenover volwassenen. Bij vertrouwde mensen op schoot klimmen en aanhangig zijn.		Uitdagend en verleidelijk gedrag tegenover volwassenen (lolla); flirtend praten. Anderen storen met seksueel expliciet gedrag (bijvoorbeeld ritmisch stimuleren, lichaam tegen mensen of meubels wrijven).		Verlagen of vernederen van zichzelf of anderen met seksuele thema's (bv. kledij die zicht toelaat op borsten en geslacht tentoon spreidt).			
	Schaamtegevoel i.v.m. het zich ontkleden ontwikkelt zich verder. Kinderen worden introverter en preutser (deur van de badkamer of toilet op slot).		Opzettelijk ontbloten en toekeren van het eigen achterwerk (moonie).					
	Kinderen worden vooral gedreven door nieuwsgierigheid en het verlangen naar kennis. Het kind wil zien wat het eigenlijk niet mag zien, juist omdat het verboden is.		Eenmalig gluren, bijvoorbeeld in toiletten en doucheruimtes.		Herhaaldelijk gluren, bijvoorbeeld in toiletten en doucheruimtes.			
	In kindertekeningen verschijnen vaker geslachtsorganen.		Eenmalig tekeningen over geweldadige seksuele handelingen maken (ook verkrachting).		Herhaaldelijk tekeningen over geweldadige seksuele handelingen maken (ook verkrachting).			
	Verzinnen van seksueel getinte mopjes of vertellen aan elkaar dat seks vies is. Rijmpjes met seksuele woorden fluisteren.		Eenmalige seksuele schuttingtaal (goor), geluiden, tekeningen (onzedelijkheden).		Herhaaldelijk seksuele schuttingtaal (goor), geluiden, tekeningen (onzedelijkheden).			
	Heel wat seksuele informatie wordt verworven via de vriendengroep van het eigen geslacht. Baby'tjes komen niet langer uit de bloemkolon. Ze kennen en begrijpen het voortplantingsverhaal.		Eenmalig seksueel plagen.		Herhaaldelijk seksuele pesten.			
	Er zijn duidelijke ideeën over welk gedrag typisch bij jonggetjes of bij meisjes hoort.		Eenmalig seksueel gore gesprekken met leeftijdgenoten (online en in real life).		Herhaaldelijk seksueel gore gesprekken met leeftijdgenoten (online en in real life).		Herhaaldelijk seksueel expliciete en/of gore gesprekken met (groot) leeftijdsverschil (online en in real life).	
	Tal van seksuele activiteiten met bekenden rond 6- of 7-jarige leeftijd komen neer op experimenteren of inspecteren. Dit is nuttig om kennis op te doen en een gevoel van veiligheid op seksueel gebied te ontwikkelen.		Eenmalige seksuele opwindings door het vertonen van geslachtsdelen aan onbekenden, bijvoorbeeld bevestiging in het openbaar of voor de webcam.		Herhaaldelijke seksuele opwindings door het vertonen van geslachtsdelen aan onbekenden, bijvoorbeeld bevestiging in het openbaar of voor de webcam.			
	Kinderen - vooral tussen 7 en 8 jaar - tonen graag hun eigen geslachtsdelen en willen ook die van andere kinderen zien. Ze bekijken ze en willen weten hoe ze functioneren: ze raken ze aan, inspecteren ze en spelen ermee. Spelletjes met kinderen van het eigen geslacht hebben een ander karakter dan met kinderen van het andere geslacht.		Eenmalig proberen anderen uit te kleden zonder diens toestemming.		Herhaaldelijk proberen anderen uit te kleden zonder diens toestemming.			

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag				Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag		Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag		Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag	
	Aangaan van gehechtheidsbanden met personen buiten het gezin.				Onbekenden knuffelen.					
	Vanaf circa 8 jaar bewustwording van zichzelf als seksueel persoon en van de andere als een mogelijke affectieve en seksuele partner. Het verschil tussen knuffelen, vrijen en verliefdheid wordt duidelijk. Emoties die bij stoeien en knuffelen horen omschrijven kinderen als iets dat aan de buitenkant van het lichaam gebeurt en emoties die bij verliefdheid horen als iets dat zich in het lichaam afspeelt.									
	Het kind kan door te zeggen dat het verliefd is heel verlegen worden. Verliefdheiden kunnen heftige gevoelens teweegbrengen, zonder dat daar seksuele gevoelens aan gekoppeld hoeven te worden. De verliefdheid wordt de belangrijkste uitingsvorm van intimiteit. Dit kan op een leeftijdgenoot zijn maar ook op een volwassene.									
	Naarmate het kind ouder wordt is er meer sprake van lichamelijk contact gekoppeld aan verliefd zijn: de eerste voorzichtige aanraking (tegen elkaar aanzitten, handje geven, arm om elkaar heen) geeft een heel spannend gevoel. Bijna alle kinderen tussen 10 en 12 zeggen wel eens verliefd te zijn geweest, waarbij in 50% van de gevallen ook gezoend wordt.				Tong in anderomans mond steken tijdens het kussen.		Eenmalig aanraken met mond van geslachtsdelen van kinderen en volwassenen (oraal contact).		Herhaaldelijk aanraken met mond van geslachtsdelen van kinderen en volwassenen (oraal contact).	
	De eerste verkenning van de seksuele voorkeur begint op circa 8- tot 10-jarige leeftijd.									
	Anderzijds lijkt het of er geen interesse meer bestaat voor seksualiteit. Kinderen stellen minder vragen, tonen minder openlijk belangstelling voor elkaars lichaam. Toch veel experimenteren met seks en lichaam en een geleidelijke bewustwording van allerlei - soms seksueel getinte - verlangens. Het openlijk aanraken en strelen van de eigen geslachtsorganen en seksuele spelletjes met andere kinderen gebeurt minder openbaar. Deze spelletjes gebeuren zowel met kinderen van het eigen als van het andere geslacht: elkaars genitaliën bekijken of betasten, 'vrijen', of 'vrijen nadoen'. Spelletje jongens- of meisjespakketje.						Eenmalig onder (groeps)druk dwingen om mee te doen aan seks spelletjes of seksueel getint contact afdwingen met gebruik van macht, druk, autoriteit, chantage, manipulatie.		Herhaaldelijk onder (groeps)druk dwingen om mee te doen aan seks spelletjes of seksueel getint contact afdwingen met gebruik van macht, druk, autoriteit, chantage, manipulatie, geweld en agressie (bijvoorbeeld met een mes).	
	Masturbatie neemt vanaf 8 jaar en vooral bij jongens toe. Dit kan ook groepsgewijs gebeuren.									

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag			Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag		Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag	Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
	Ongeveer 50% van de jongens heeft rond het 10^e levensjaar seksueel geïntereerde spelletjes met andere jongens. Ze laten elkaar hun geslachtsorganen zien of aanraken. Een derde van de jongens heeft seksueel getint spel met meisjes van dezelfde leeftijd. Een derde van de meisjes heeft seksueel spel met andere meisjes. In contacten tussen meisjes worden soms voorwerpen in de vagina gebracht (18% tussen 10 en 12 jaar). Tegen het einde van de kindertijd komen deze spelletjes minder vaak voor.			Voorwerpen in vagina/anus stoppen.		De andere(n) pijn doen tijdens het seksuele spel. (Poging tot) geslachtsgemeenschap met leeftijdgenoten/ jonger kind. (Poging tot) anaal seksueel contact met leeftijdgenoten/ jonger kind.	
	Vanaf 10 jaar tot aan de puberteit gaat 30 tot 40% van de jongens en 18 tot 30% van de meisjes masturberen. Masturberen is het zich bewust worden dat seksualiteit een functie krijgt in sociale situaties (met en via anderen; dit kan ook groepsgewijs). De inhoud van de fantasieën wordt erotisch en raakt hoe langer hoe meer gericht op mogelijke partners. Kinderen ontwikkelen een seksuele trots. Ze richten een deel van hun seksuele verlangens op zichzelf: ze waarderen de eigen geslachtsdelen, laten die aan een leeftijdgenoot zien als die het goedvindt, leren genieten van het zichzelf genot verschaffen. Vanaf 9 à 10 jaar schoppen ze op over echte, ietwat 'opgeblazen' of denkbeeldige seksuele hoogstandjes.			Anderen storen met: - opvallend veel bezig zijn met masturbatie, wederzijdse masturbatie of groepsmasturbatie; - seksueel expliciet gedrag met leeftijdgenoten.			
	Praten over seks; samen naar seksuele plaatjes kijken. De belangstelling voor volwassenen seksualiteit neemt op het einde van de kindertijd toe, waardoor het voorkomt dat kinderen tussen 10 en 13 in groepjes een erotische video bekijken of samen erotische tijdschriften bekijken. Ze concentreren zich op een gedetailleerde kennis van het lichaam en de geslachtsdelen (in hun fantasie staat een persoonlijk seksueel contact op het punt te gebeuren).			Naar sekslijnen bellen.		Opvallend veel bezig zijn met seks (bijvoorbeeld met porno op het internet). Vragen seksueel getinte tv-programma's te zien.	
	Seksuele activiteit: zoenen, tongzoenen, strelen.						

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag				Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag		Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag		Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag	
tiërs (12 tot 14 jaar)	Het begin van de puberteit. Er vinden verschillende veranderingen in het lichaam plaats. De aandacht voor het eigen lichaam en dat van de andere neemt toe. Veel jongeren maken zich zorgen over de veranderingen van hun lichaam. Ze voelen zich onzeker en vragen zich af of ze wel aantrekkelijk en 'normaal' zijn.				Uitdagend en verleidelijk gedrag tegenover volwassenen (lolita).		Verlagen of vernederen van zichzelf of anderen met seksuele thema's (bv. kledij die zicht toelaat op borsten en geslacht).			
	80% van de jongens en 77% van de meisjes hebben rond deze leeftijd gevoelens van seksuele opwindning en aantrekking en de eerste seksuele fantasieën worden ervaren: jongens op gemiddeld 11,6 jaar en meisjes op gemiddeld 13,3 jaar. De oorzaak van de eerste seksuele opwindning voor meisjes is meestal lichamelijke contact, voor jongens meestal visuele stimuli (bijvoorbeeld erotische plaatjes of het zien van een aantrekkelijk iemand).				Eenmalig gluren, bijvoorbeeld in toiletten en doucheruïmes.		Herhaaldelijk gluren, bijvoorbeeld in toiletten en doucheruïmes. Proberen anderen uit te kleden zonder toestemming.		Bewust toekijken bij een verkrachting of groepsverkrachting.	
	Grotere seksuele nieuwsgierigheid en interesse voor het andere geslacht. Tiërs bouwen wel een dubbelzinnige houding op tegenover seksualiteit. Aan de ene kant zijn tiërs enorm geïnteresseerd in seksualiteit, aan de andere kant schamen zij zich en zijn ze gesloten over het onderwerp. Seksualiteit wordt iets voor in de persoonlijke sfeer: de contacten met de andere sekse worden persoonlijker en individueel. Optrekken met leeftijdsgenoten van het eigen geslacht groeit meer en meer uit tot een gemengde vriendengroep.									
	De puberteit is een periode van innerlijke onzekerheden. Door seksueel (soms expliciete) conversaties met leeftijdsgenoten (online en in real life) zoeken tiërs antwoorden op hun (psychologische, seksuele, ...) vragen.						Seksueel expliciete gesprekken met jongere kinderen.			
	Homoseksuele gevoelens zijn zeer algemeen in de puberteit bij zowel jongens als meisjes – vooral vanwege de wankelende seksuele identiteit. Allerlei interpersoonlijke situaties kunnen seksueel gevoel oproepen. Uit onderzoek blijkt dat zo tot 40% van de pubers wel eens iets homoseksueels gedaan hebben: zoenen, strelen en een kleiner percentage (vooral jongens) hebben samen of in groep gemasturbeerd.									
	Interesse in erotica.				Grote interesse in porno.		Interesse en in beslag genomen worden door agressieve porno, seksuele agressieve gedachten en thema's.		Interesse in kinderporno. Het maken en/of verspreiden van kinderporno.	

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag		Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag		Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag		Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
	Seksuele grappjes die niet aanstootgevend zijn.		Enkelmalige seksuele plagerijen, bijvoorbeeld seksuele opmerkingen over lichaamsdelen, uiterlijk of kleding: obsceniteiten. Opzettelijk ontbloten en toekeren van het eigen achterwerk (moonning). Enkelmalig onzedelijke telefoons, voyeurisme, seksuele opwinding door het vertonen van geslachtsdelen aan onbekenden (bijvoorbeeld masturberen in het openbaar of voor de webcam) of door lichamelijke contact met onbekenden. Enkelmalig seksueel gore taal, geluiden, tekeningen (onzedelijkheden), seksuele graffiti (ernstig en schokkend).		Herhaaldelijke seksuele pestingen: voortdurend iemand uitmaken voor bijvoorbeeld hoer of homo, seksuele opmerkingen over lichaamsdelen, uiterlijk of kleding: obsceniteiten. Herhaaldelijk onzedelijke telefoons, voyeurisme, seksuele opwinding door het vertonen van geslachtsdelen aan onbekenden (bijvoorbeeld masturberen in het openbaar of voor de webcam) of door lichamelijke contact met onbekenden. Herhaaldelijk seksueel gore taal, geluiden, tekeningen (onzedelijkheden), seksuele graffiti (ernstig en schokkend).		Ongevraagd naaktfoto's van iemand maken en/of verspreiden.
	Er wordt een verband gelegd tussen seksueel gedrag en orgasme. In de categorie tieners masturbeert circa 68% van de jongens en 31% van de meisjes.		Opvallend veel bezig zijn met seks (ook masturbatie).		Enkelmalig onder (groeps)druk dwingen om mee te doen aan seks spelletjes of seksueel getint contact afdwingen met gebruik van macht, druk, autoriteit, chantage, drugs en manipulatie.		Herhaaldelijk onder (groeps)druk dwingen om mee te doen aan seks spelletjes of seksueel getint contact afdwingen met gebruik van macht, druk, autoriteit, chantage, manipulatie, geweld en agressie (bijvoorbeeld met een mes).
	(Wederzijdse) masturbatie. Gezamenlijke masturbatie scheppt positieve gevoelens en affectieve banden die de preadolescent aan de andere bindt. De vriendschapsbanden vergroten erdoor en de jongeren ervaren voor het eerst een echt seksueel partnership, namelijk het schenken van tederheid en genot, rekening houdend met de behoeften van de ander.						
	Ervaring met seksueel gedrag: 50% heeft ervaring met tongzoenen, 25% met oppervlakkig vrijen en aanraken, voelen en strelen, 7% heeft ervaring met orale seks.		Promiscue gedrag (verschillende seksuele partners tegelijk hebben). Seksueel uitdagende kledij en gedrag (sletje).		Aan anderen vragen seksuele handelingen te doen of belasten zonder toestemming. Seksueel expliciete bedreigingen (ook schriftelijk). Dwangmatige masturbatie (chronisch of openbaar), zonder er plezier aan te beleven. Aanaal en oraal contact. Voorwerpen in vagina en anus inbrengen.		De andere(n) seksueel pijn doen tijdens het seksuele spel. Genitale verwondingen veroorzaken bij zichzelf en bij anderen. Seksueel contact met dieren.

CATEGORIE	Groeie vlage leeftijds- en ontwikkelingsadequaate gedrag				Gele vlage licht grensoverschrijdend gedrag		Rode vlage ernstig grensoverschrijdend gedrag		Zwarte vlage zwaar grensoverschrijdend gedrag	
	ontwikkelingsadequaate gedrag				grensoverschrijdend gedrag		grensoverschrijdend gedrag		grensoverschrijdend gedrag	
	Uit een studie blijkt dat 8% van de 13-jarige jongens en 4% van de 13-jarige meisjes al ervaring heeft met geslachtsgemeenschap. Uit een andere studie blijkt dat 22% van 14-jarige scholieren ervaring heeft met geslachtsgemeenschap.				Geslachtsgemeenschap				Geslachtsgemeenschap, anaal contact en andere seksuele handelingen met significant niet gelijkwaardige partner (bijvoorbeeld met jongere kinderen.)	
	Flirten op het internet en over seks chatten met leeftijdgenoten (uit Nederlands onderzoek blijkt dat een overgrote meerderheid van de actief internetterende jongeren (12 – 25 jaar) het afgelopen half jaar wel eens geflirt heeft op het net: 82% van de jongens en 73% van de meisjes. Verder blijkt uit dit onderzoek dat 10% van de jongens en 5% van de meisjes het afgelopen jaar seks had gehad op of via het internet, 57% van de jongens en 42 % van de meisjes heeft in het afgelopen jaar een afspraakje 'in real life' gehad met iemand die ze op internet hadden ontmoet. Wanneer jongeren iets seksueels doen voor de webcam, doen ze dit over het algemeen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Toch zijn er grote verschillen tussen jongens en meisjes: 62% van de meisjes vindt het niet leuk om een seksueel getinte vraag te krijgen, tegenover 13% van de jongens. 83% van de meisjes die wel eens een verzoek krijgen om seksuele handelingen te verrichten voor de webcam vinden dit vervelend, tegenover 28% van de jongens).				Cyberseks met een onbekende hebben (via webcam). Een afspraak om seks te hebben 'in real life' met iemand op internet ontmoet.		Seksueel contact in ruil voor een beloning (bijvoorbeeld een breezer). Seksueel expliciete bedreigingen (ook schriftelijk en online). Cyberseksessie ongevraagd opnemen.		Zich prostitueren. Een prostitutie bezoeken. Cyberseksessie ongevraagd verspreiden.	

CATEGORIE	Groene vlag leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag		Gele vlag licht grensoverschrijdend gedrag		Rode vlag ernstig grensoverschrijdend gedrag		Zwarte vlag zwaar grensoverschrijdend gedrag
jongeren (15 tot 17 jaar)	jongeren experimenteren met relatievormen, waarbij de zogenaamde seriële monogamie de meest voorkomende is; ze hebben één vaste relatie en als dat niets wordt, proberen ze het met iemand anders. De meeste jongeren vinden in hun relaties trouw, respect en waardering zeer belangrijk. Ze willen ook kunnen communiceren met hun partner.		Eenmalig gluren, bijvoorbeeld in toiletten en doucheruimtes. Opzettelijk ontbloten en toekeren van het eigen achterwerk (mooning).		Verlagen of vernederen van zichzelf of anderen met seksuele thema's (bv. kledij die zicht toelaat op borsten en geslacht tentoon spreidt).		
	Het beeld dat soms van jongeren wordt opgehangen, klopt niet. Ze zijn niet die wellustige jongeren die zich in een wereld zonder normen 'overleveren aan ongebreidelde seks'.		Eenmalig seksuele plagerijen, bijvoorbeeld seksuele opmerkingen over lichaamsdelen, uiterlijk of kleding; obsceniteiten.		Herhaaldelijk gluren, bijvoorbeeld in toiletten en doucheruimtes. Proberen anderen uit te kleden zonder toestemming.		Bewust toekijken bij een verkrachting of groepsverkrachting.
	Seksuele grapjes die niet aanstootgevend zijn.		Eenmalig onzedelijke telefoons, voyeurisme, seksuele opwinding door het vertonen van lichaamsdelen aan onbekenden (bijvoorbeeld masturberen in het openbaar of voor de webcam) of door lichamelijk contact met onbekenden.		Herhaaldelijk seksuele pesten: voortdurend iemand uitmaken voor bijvoorbeeld hoer of homo, seksuele opmerkingen over lichaamsdelen, uiterlijk of kleding; obsceniteiten.		Ongevraagd naaktfoto's van iemand maken en/of verspreiden.
	Seksueel expliciete gesprekken met leeftijdgenoten (online en in real life). Interesse in erotica.		Eenmalig seksueel expliciete taal, geluiden, tekeningen (onzedelijkheden), seksuele graffiti (ernstig en schokkend).		Herhaaldelijk seksueel expliciete taal, geluiden, tekeningen (onzedelijkheden), seksuele graffiti (ernstig en schokkend).		
			Seksueel expliciete gesprekken met jongere kinderen.		Seksueel expliciete gesprekken met jongere kinderen.		
			Grote interesse in porno en obsessief bezig zijn met seks (ook masturbatie).		Interesse en in beslag genomen worden door agressieve porno, seksuele agressieve gedachten en thema's.		Interesse in kinderporno. Het maken en/of verspreiden van (kinder) porno.

	Flirten op het internet en over seks chatten met leeftijdgenoten (uit Nederlands onderzoek blijkt dat een overgrote meerderheid van de actief internettende jongeren (12 – 25 jaar) het afgelopen half jaar wel eens geflirt heeft op het net: 82% van de jongens en 73% van de meisjes. Verder blijkt uit dit onderzoek dat 10% van de jongens en 5% van de meisjes het afgelopen jaar seks had gehad op of via het internet. 57% van de jongens en 42 % van de meisjes heeft in het afgelopen jaar een afspraakje 'in real life' gehad met iemand die ze op internet hadden ontmoet. Wanneer jongeren iets seksueels doen voor de webcam, doen ze dit over het algemeen omdat ze het zelf leuk, spannend of opwindend vinden. Toch zijn er grote verschillen tussen jongens en meisjes: 62% van de meisjes vindt het niet leuk om een seksueel gefinte vraag te krijgen, tegenover 13% van de jongens. 83% van de meisjes die wel eens een verzoek krijgen om seksuele handelingen te verrichten voor de webcam vinden dit vervelend, tegenover 28% van de jongens).	Cyberseks met een onbekende hebben (via webcam). Een afspraakje om seks te hebben 'in real life' met iemand op internet ontmoet.	Seksueel expliciete bedreigingen (ook schriftelijk en online). Cybersekssessie ongevraagd opnemen. Cybersekssessie ongevraagd verspreiden.	
	(Wederzijdse) masturbatie.	Opvallend veel bezig zijn met seks (ook masturbatie).	Dwangmatige masturbatie (chronisch of openbaar), zonder er plezier aan te beleven. Eenmalig onder (groeps)druk dwingen om mee te doen aan seksspelletjes of seksueel gefinte contact afdwingen met gebruik van macht, druk, autoriteit, chantage, manipulatie, geweld en agressie (bijvoorbeeld met een mes).	Herhaaldelijk onder (groeps)druk dwingen om mee te doen aan seksspelletjes of seksueel gefinte contact afdwingen met gebruik van macht, druk, autoriteit, chantage, manipulatie, geweld en agressie (bijvoorbeeld met een mes).
	Het vrijen gaat een stapje verder: van het (laten) aanraken van de borsten en onder de kleding en het (laten) aanraken van geslachtsdelen naar naakt vrijen. Orale seks met leeftijdgenoten.			De andere(n) seksueel pijn doen tijdens het seksuele spel.
	Op 16 jaar heeft 28% van de jongens en 18% van de meisjes geslachtsgemeenschap gehad.			Genitale verwondingen veroorzaken bij zichzelf en bij anderen. Seksueel contact met dieren.
	50% van de -18-jarigen heeft reeds geslachtsgemeenschap gehad. Van die 50% die seksueel actief is, is de gemiddelde leeftijd waarop de eerste maal aan geslachtsgemeenschap werd gedaan 15,5 jaar.			
	Experimenteren met verschillende vormen van seks.	Promiscue gedrag (verschillende seksuele partners tegelijk hebben). Seksueel uitdagende kledij en gedrag (sletje).	Seksueel contact in ruil voor een beloning (bijvoorbeeld een breezer).	Geslachtsgemeenschap, anaal contact en andere seksuele handelingen met significant niet gelijkwaardige partner (bijvoorbeeld met jongere kinderen.) Vriend(in) manipuleren of dwingen om zich te prostitueren (loverboys). Seksuele handelingen binnen de familie. Seksuele handelingen tegen betaling: zich prostitueren en/of een prostituee bezoeken.

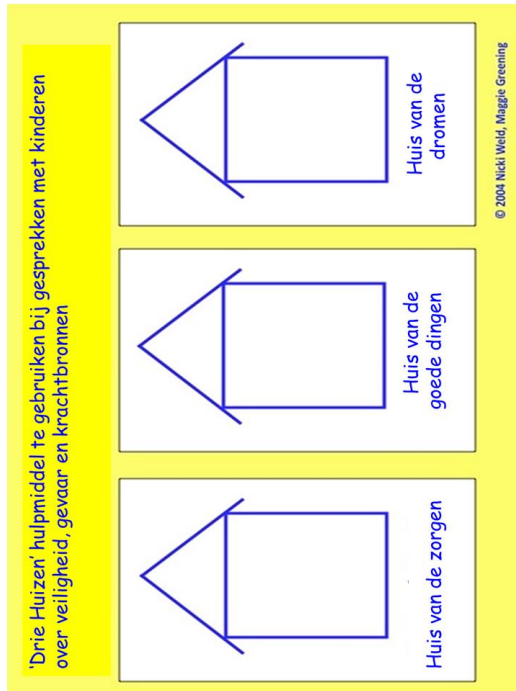
Bijlage 3: Gespreksmodel

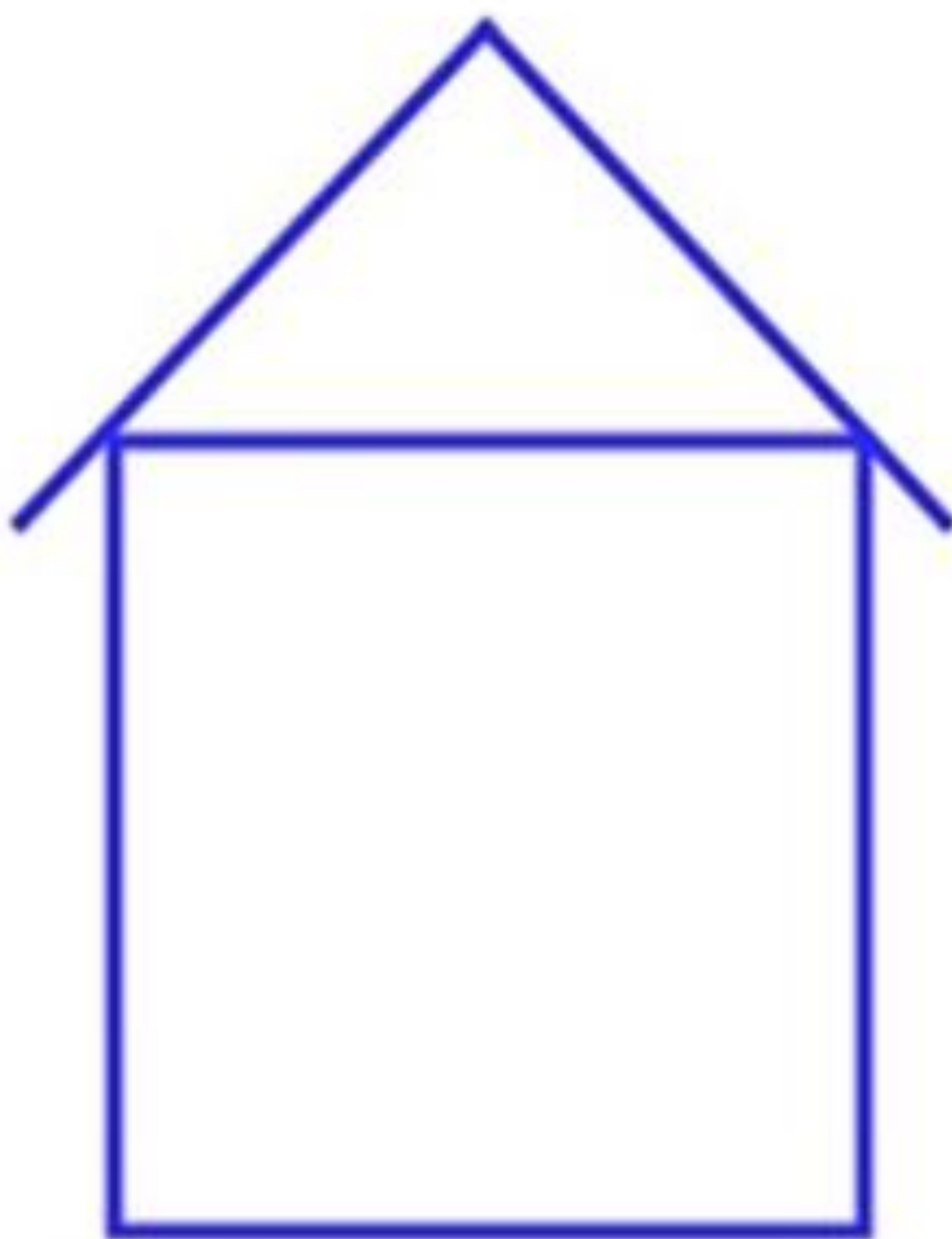
- Creëer of gebruik een ingang voor gesprek en benoem doel
- Benoem de signalen en luister actief naar reactie
- Verken het probleem en de dynamiek van geweld als daar sprake van is
- Verken verder, bespreek de risico's en hoe veiligheid kan worden vergroot
- Neem standpunt in (geweld mag niet)
- Lok verandertaal uit: ga in op actieve inzet en bevestig de ander. Maak gebruik van rechtstreekse vragen:
 - Wat vind u vervelend/zorgelijk aan deze situatie?
 - Hoe wilt u het graag anders zien?
 - Wat wilt u bereiken?
 - Wat is voor u haalbaar?
 - Welke steun heeft u nodig en van wie?
- Verken mogelijkheden voor hulp
- Maak afspraken over hoe nu verder?

Tips:

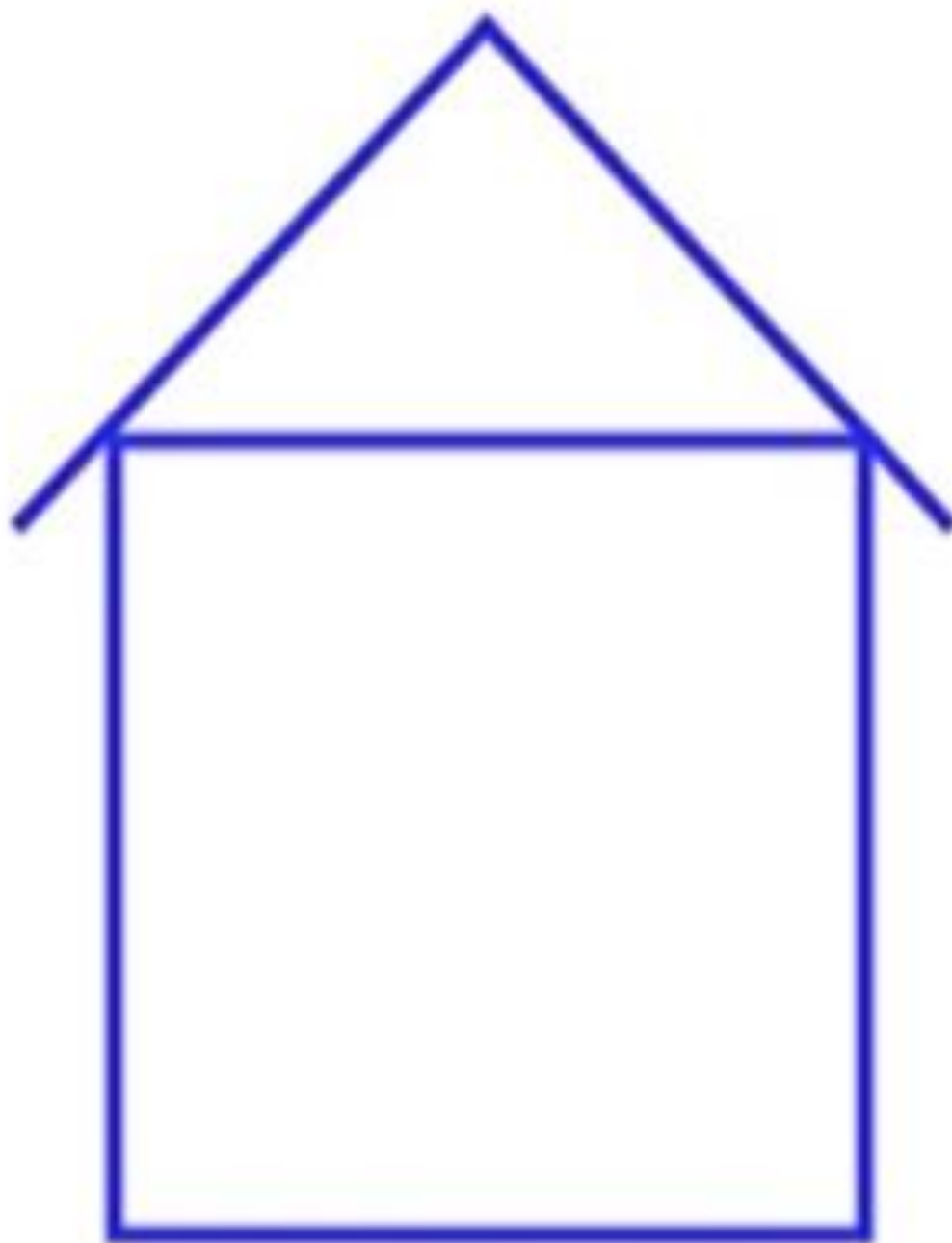
- Denk niet te snel dat je begrijpt wat de ander bedoelt: ben een "OEN": Open, Eerlijk en Nieuwsgierig
- Zet de ander aan tot nadenken over gedachtegang, overtuiging, gevoelens
- Verwonder je, bevestig, moedig aan en ondersteun
- Vat samen met het kernwoord van de ander en eindig met ... "en verder..."
- Geen: "maar"/ "waarom?"
- Wel: "en?" en toen.."/ "hoe komt het dat?", "wat maakt dat?"

Bijlage 4: het “drie huizen model”

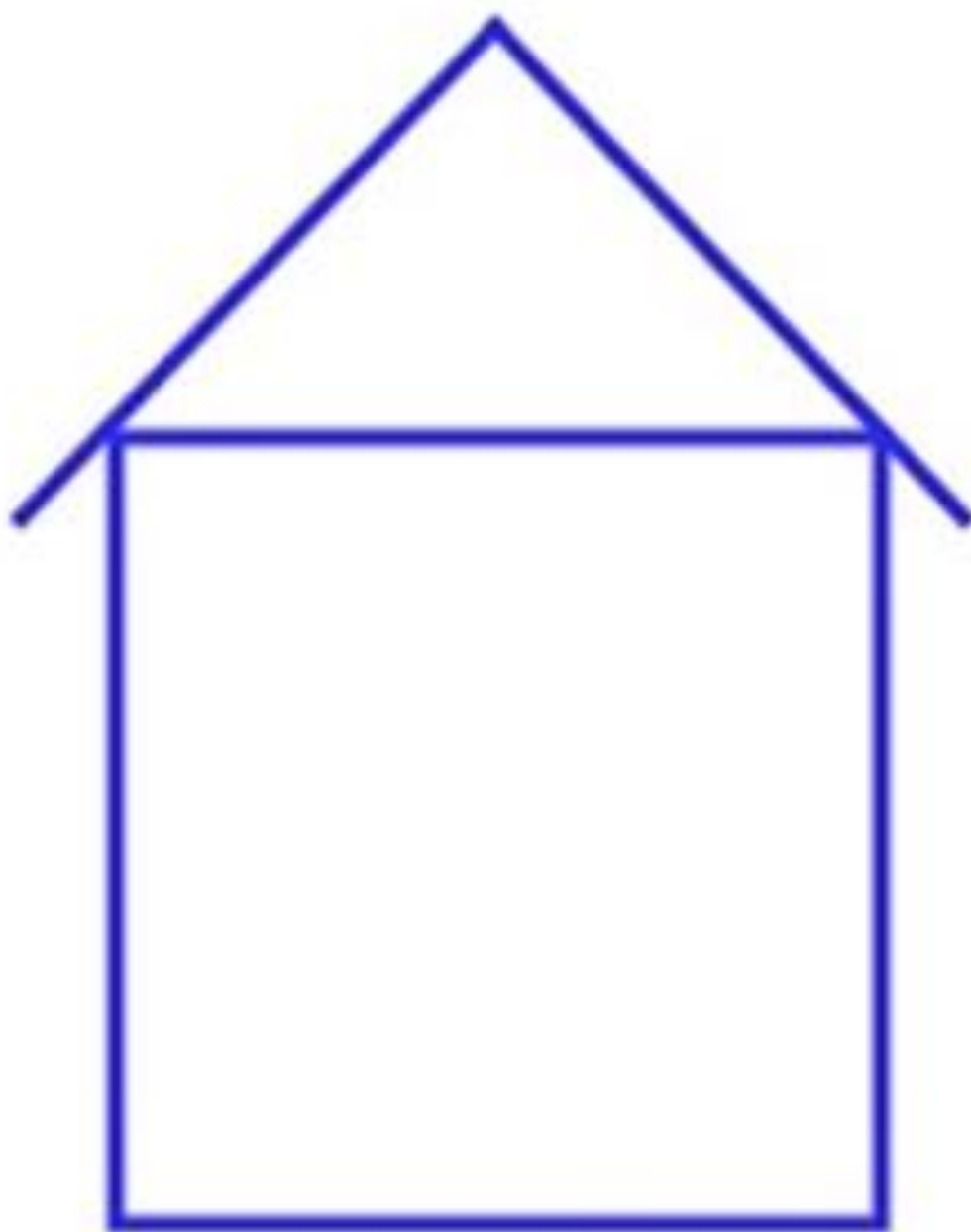

Huis van de zorgen

Huis van de
goede dingen

Huis van de
dromen

Bijlage 5:

Aanvullende uitleg Protocol Meldcode kindermishandeling in de thuissituatie.

Stap 1: In kaart brengen van signalen

Als een leerkracht signalen opvangt van kindermishandeling, wordt van hem gevraagd om deze signalen in kaart te brengen. De leerkracht beschrijft signalen zo feitelijk mogelijk. Worden ook hypothesen en veronderstellingen vastgelegd, vermeld dan uitdrukkelijk dat het gaat om een hypothese of veronderstelling. Maak een vervolgaantekening als een hypothese of veronderstelling later wordt bevestigd of ontkracht. Vermeld de bron als er informatie van derden wordt vastgelegd. Leg diagnoses alleen vast als ze zijn gesteld door een bevoegde beroepskracht.

De leerkracht legt deze signalen vast, evenals (de uitkomsten van) de gesprekken die hij over de signalen voert, de stappen die hij zet en de besluiten die hij neemt. Ook de gegevens die de signalen weerspreken worden vastgelegd.

De gegevens over de signalen en over de stappen die worden gezet worden in het dossier vastgelegd. De leerkracht laat daarnaast de IB-er de signalen registreren in het webbased programma “Zorg voor Jeugd”.

Betreffen de signalen kindermishandeling gepleegd door een leerkracht of medeleerling, meld de signalen dan bij de vertrouwenspersoon of de directie. In dat geval is dit stappenplan niet van toepassing.

Stap 2: Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld

De tweede stap is het overleg over de signalen. Om de signalen die in kaart zijn gebracht goed te kunnen duiden, is overleg met de IB-er noodzakelijk.

In samenspraak worden de reeds beschikbare gegevens geordend met behulp van de LIRIK en eventueel “het vlaggensysteem”.

Het Vlaggensysteem is een theoretisch onderbouwde en in de praktijk uitgeteste pedagogische interventie. Het systeem bevat een zestal criteria voor seksueel gezond én seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Daarnaast wordt door de IB-er binnen het ZAT nagevraagd of er meer signalen bekend zijn bij andere instanties.

Op basis van anonieme gegevens kan ook het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld worden geraadpleegd. Bij een vermoeden van (dreigende) vrouwelijke genitale verminking of eengerelateerd geweld zal doorgaans een beroep moeten worden gedaan op specifieke expertise.

Vermoedt het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld eermotieven achter het (dreigende) geweld dan kunnen zij zich onder andere over de veiligheidsrisico's laten adviseren door het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld dat als zelfstandige eenheid is ondergebracht bij de politie Haaglanden.

Stap 3: Gesprek met de ouders/het kind

Na het collegiaal overleg, structurering van de reeds beschikbare gegevens (LIRIK) en eventueel het adviesgesprek met het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld, volgt een gesprek met de ouders.

Vanwege de vertrouwensband met ouders en kind zal het gesprek in principe worden gedaan door de groepsleerkracht. Heeft een leerkracht behoefte aan ondersteuning bij deze stap, dan kan de IB-er bij het gesprek aansluiten.

Omdat openheid een belangrijke grondhouding is, wordt in het stappenplan zo snel mogelijk contact gezocht met ouders om de signalen te bespreken. Soms zal het vermoeden door het gesprek worden weggenomen, dan zijn de volgende stappen van het stappenplan niet nodig. Worden de zorgen over de signalen door het gesprek niet weggenomen, dan worden ook de volgende stappen gezet.

In het gesprek gaat het er om dat de leerkracht:

1. het doel van het gesprek uitlegt;
2. de signalen, dit wil zeggen de feiten die hij heeft vastgesteld en de waarnemingen die hij heeft gedaan, bespreekt;
3. de ouders uitnodigt om daarop te reageren;
4. en pas na deze reactie zo nodig komt tot een interpretatie van wat hij heeft gezien en gehoord en wat hem in reactie daarop verteld is.

Het “**drie huizenmodel**” is een werkwijze om kind(eren) door middel van een gesprek hun eigen visie en beleving te laten ‘vertellen’.

Hierbij worden 3 invalshoeken in kaart gebracht:

- zorgen
- wat gaat er goed
- wat moet er gebeuren

Het model biedt overzicht op geheel. Het maakt een gesprek met kinderen over ervaringen en belevingen makkelijker (voor het kind en de professional). Het overzicht wordt besproken met ouders/verzorgers.

Géén gesprek met de ouders

Het gaat om situaties waarin door het voeren van het gesprek de veiligheid van een van de betrokkenen in het geding zou kunnen komen. Zo is het denkbaar dat een leerkracht besluit om zijn vermoeden van seksueel misbruik of eengerelateerd geweld nog niet met de dader te bespreken omdat hij het risico aanwezig acht dat de dader zich, na dit gesprek, op het slachtoffer af zal reageren. Ook kan worden afgezien van een gesprek als er goede redenen zijn om aan te nemen dat de ouders daardoor de contacten met school zullen verbreken waardoor ze uit het zicht raken.

Gesprek met kinderen

Ook als een kind nog jong is, is het van belang dat de leerkracht het gesprek met het kind aangaat, tenzij dat vanwege zijn jeugdige leeftijd echt niet mogelijk of te belastend is. De leerkracht beoordeelt zelf of een gesprek zinvol en mogelijk is, in overleg met de IB-er of zo nodig met het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling.

NB: Het kan van belang zijn om een kind even alleen te spreken, zonder dat zijn ouders daarbij aanwezig zijn zodat het kind zich vrij kan uiten. De leerkracht hanteert hiervoor de regels die op zijn eigen sector van toepassing zijn. Zo zal een leerkracht zonder veel omhaal gewoon een gesprek met een van zijn leerlingen aan kunnen knopen. Maar bij een uitnodiging aan een kind van 10 jaar voor een gesprek met de jeugdarts ligt dit anders. Als uitgangspunt geldt dat de ouders hierover vooraf behoren te worden geïnformeerd. Maar in verband met de veiligheid van het kind, van de beroepskracht, of die van anderen, kan ook in deze sector worden besloten om toch een eerste gesprek met het kind te voeren zonder dat de ouders hierover van te voren worden geïnformeerd.

Gesprek met de ouder(s)

Normaal gesproken zal er, als het om een minderjarige gaat, ook een gesprek over de signalen worden gevoerd met de ouder(s). Dit is niet alleen van belang als de ouders mogelijkerwijs betrokken zijn bij het huiselijk geweld of de mishandeling, maar ook als dit niet aan de orde is. Want de ouders behoren, zeker als zij het gezag uitoefenen, als regel te worden geïnformeerd over wat er bij hun kind speelt.

NB: Een gesprek met (een van) de ouders kan achterwege blijven in verband met de veiligheid van het kind of die van anderen. Bijvoorbeeld als de leerkracht redenen heeft om aan te nemen dat hij het kind dan uit het oog zal verliezen omdat de ouders het kind van school zullen halen, of niet meer naar de kinderopvang zullen brengen, of dat het eerdergerelateerd geweld zal escaleren.

Stap 4: Wegen van het geweld of de kindermishandeling

Na de eerste drie stappen beschikt de leerkracht al over redelijk veel informatie: de beschrijving van de signalen die hij heeft vastgelegd, de uitkomsten van het gesprek met het de ouders en het advies van deskundigen. In stap 4 komt het er op aan dat de leerkracht deze informatie samen met de IB-er weegt. In deze stap wordt het risico op kindermishandeling inschat, evenals de aard en de ernst van dit geweld. Alle informatie is in de LIRIK weergegeven en wordt meegenomen in de weging.

Vanzelfsprekend kan ook bij deze stap advies worden ingewonnen bij deskundigen zoals het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld.

Stap 5: Beslissen: zelf hulp organiseren of melden

Na de weging van stap 4 komt de IB-er, zo nodig ondersteund door deskundigen, tot een besluit: zelf hulp organiseren of een melding doen. Waar het bij deze afweging om gaat is dat de IB-er beoordeelt of zij zelf, gelet op haar competenties, verantwoordelijkheden en professionele grenzen, in voldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren. In alle gevallen waarin zij meent dat dit niet of maar gedeeltelijk het geval is, doet zij een melding.

Hulp organiseren en effecten volgen

Meent de IB-er dat zij met haar organisatie het kind voldoende kan beschermen tegen het risico op kindermishandeling, bijvoorbeeld door het inschakelen van een netwerk, dan biedt of organiseert zij de hulp die daarvoor nodig is. Zij volgt de effecten van deze hulp en doet alsnog een melding als het geweld niet blijkt te stoppen of opnieuw oplaat.

Melden

Meent de IB-er dat zij met haar organisatie niet in staat is om het kind voldoende te beschermen tegen het risico op kindermishandeling, dan doet zij een melding zodat de signalen nader kunnen worden onderzocht en acties in gang kunnen worden gezet die het kind en zijn gezinsleden voldoende beschermen.

Het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling doet na een melding onderzoek naar de signalen. Dit wil zeggen dat de medewerkers in gesprek gaan met de ouders en met beroepskrachten die met het kind te maken hebben. Op basis van de resultaten van dit onderzoek besluit men wat er moet gebeuren. Vaak zal vrijwillige hulp in gang worden gezet, maar het Advies-en Meldpunt kan ook beslissen om een melding te doen bij de Raad voor de Kinderbescherming en/of om aangifte van mishandeling te doen bij de politie.

Het Steunpunt zal na een melding contact zoeken met het kind om te beoordelen welke hulp noodzakelijk is, om vervolgens deze hulp voor het slachtoffer en de pleger (in het kader van Wet tijdelijk huisverbod) te organiseren en hen daarvoor zo nodig te motiveren.

Sluit in de melding aan bij de feiten

Bij een melding dient de melder zoveel mogelijk zijn signalen te melden, dit wil zeggen de feiten en gebeurtenissen die zijn waargenomen. Meldt de melder ook feiten en gebeurtenissen die anderen hebben gezien of gehoord, dan moet hij deze ‘andere bron’ duidelijk in de melding noemen.

‘Een melding is geen eindpunt. Het stappenplan geeft aan wat de IB-er, na zijn melding, kan doen om het kind of zijn gezinsleden te beschermen en te ondersteunen’

Contact met het kind of zijn ouder(s) over de melding en de inspanning om toestemming voor de melding te krijgen

Als hoofdregel geldt dat de IB-er, voordat zij een melding doet, contact zoekt met de ouders (en het kind) over de melding. Zij legt hen uit dat zij een melding wil doen, wat een melding voor hun betekent en wat het doel van de melding is. Vervolgens vraagt de orthopedagoog de ouders (en het kind) om een reactie hierop. Laat het kind of/of zijn ouder(s) merken dat zij bezwaar hebben tegen de melding, dan gaat de IB-er over deze bezwaren met hen in gesprek en bekijkt zij hoe aan deze bezwaren tegemoet gekomen kan worden.

Blijven de bezwaren desondanks overeind, dan maakt de IB-er een afweging. Zij weegt de aangevoerde bezwaren af tegen de noodzaak om het kind of een ander tegen het geweld of de mishandeling te beschermen door een melding te doen. Daarbij betreft zij in ieder geval de aard en de ernst van het geweld en de noodzaak om het kind of een ander daartegen te beschermen.

Op deze manier spant de IB-er zich in om toestemming van te krijgen. Alleen in die gevallen waarin dit niet lukt, ook niet nadat de IB-er in gesprek is gegaan over de bezwaren, komt het doen van een melding zonder toestemming in beeld.

Positie van de jeugdige en zijn ouder(s)

Is het kind nog geen 12 jaar oud, dan voert de IB-er het gesprek zoals hierboven beschreven met de ouder(s) van het kind. Is het kind 12 jaar en nog geen 16 dan wordt het gesprek gevoerd met het kind en/of met de ouder.

Melding zonder gesprek met het kind of zijn ouders

In de instructie bij de vijfde stap wordt aangegeven in welke gevallen er kan worden afgezien van contacten met het kind (en of zijn ouders) over de melding. Het gaat om situaties waarin de veiligheid van een van de betrokkenen in het geding zou kunnen komen. Ook kan van een gesprek worden afgezien als er goede redenen zijn om aan te nemen dat de contacten met de IB-er verbroken zullen worden, waardoor het kind uit het zicht raakt.

Bekendmaken van de identiteit van de melder bij vermoedens van kindermishandeling

Artikel 55 van het Uitvoeringsbesluit Wet op de jeugdzorg geeft als hoofdregel dat de identiteit van de melder door het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling aan het gezin bekend wordt gemaakt.

Een melder kan echter ten opzichte van het gezin anoniem blijven als de melding:

- een bedreiging vormt of kan vormen voor de jeugdige, voor andere jeugdigen of voor de beroepskracht of zijn medewerkers; of
- de vertrouwensrelatie zou kunnen verstoren tussen de beroepskracht en het kind of het gezin.

NB: Het Steunpunt Huiselijk Geweld kent (nog) geen specifieke regeling op dit punt. In het algemeen kan worden gezegd dat ook hier openheid over meldingen de hoofdregel is en dat, bij wijze van uitzondering, met name op grond van overwegingen in verband met de veiligheid de identiteit van de melder voor de betrokkenen kan worden afgeschermd.

Inspanningen na de melding

Een melding is geen eindpunt. Als een beroepskracht een melding doet, geeft het stappenplan daarom aan dat de beroepskracht (IB-er) in zijn contact met het Steunpunt Huiselijk Geweld of het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling ook bespreekt wat hij zelf, na zijn melding, binnen de grenzen van zijn gebruikelijke taakuitoefening kan doen om het kind of zijn gezinsleden te beschermen en te ondersteunen. Dit is uitdrukkelijk in stap 5 bij de melding opgenomen om duidelijk te maken dat de betrokkenheid van de beroepskracht bij het kind na de melding niet ophoudt. Van de beroepskracht wordt verwacht dat hij, naar de mate van zijn mogelijkheden, het kind blijft ondersteunen en beschermen. Uiteraard gebeurt dit in overleg met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld om zo tot een gemeenschappelijke aanpak te komen.

Het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling en het Steunpunt Huiselijk Geweld houden melders op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet.

Verantwoordelijkheid van de organisaties om randvoorwaarden te scheppen voor een veilig werk-en meldklimaat

Voor het signaleren en het zetten van de stappen zijn een goede implementatie van de code en een veilig werkklimaat noodzakelijk. Daarom werkt dit basismodel ook de verantwoordelijkheden van de organisaties nader uit. Het gaat dan met name om de implementatie van het stappenplan en om het scheppen van een veilig meldklimaat. Concreet moet worden gedacht aan:

- het informeren van beroepskrachten en ouders over de meldcode die wordt gehanteerd en het doel daarvan;

- het aanbieden van voldoende en regelmatig terugkerende opleidingen en trainingen voor de beroepskrachten;
- het regelmatig evalueren van het gebruik van de meldcode op basis van de casuïstiek. Dit draagt bij aan de verbetering van de kwaliteit van de meldcode en van de bewustwording van de handelwijze van de professionals bij signalering van huiselijk geweld en kindermishandeling.
- het zorgen voor de beschikbaarheid van deskundigen die kunnen worden geraadpleegd;
- het zicht houden op de effecten van de meldcode;
- het maken van afspraken met de beroepskrachten (bijvoorbeeld de IB-er) op welke wijze zijn organisatie hen zal ondersteunen als ouders/kinderen hen, in of buiten rechte, aanspreken op het zetten van de stappen van de meldcode.

Deze afspraken zijn belangrijk voor een veilig werk-en meldklimaat en maken de beroepskracht duidelijk dat het handelen volgens de code geen individuele keuze is maar (door de overheid opgelegd) beleid.

Algemene zwijgplicht

Iedere beroepskracht die individuele hulp, zorg, steun of een andere vorm van begeleiding biedt heeft een beroepsgeheim. Deze zwijgplicht, zoals het beroepsgeheim ook wel wordt genoemd, verplicht de beroepskracht om, kort gezegd, geen informatie over de betrokkene aan derden te verstrekken, tenzij de betrokkene hem daarvoor toestemming heeft gegeven.

Doel van het beroepsgeheim is de drempel voor de toegang tot de hulpverlening zo laag mogelijk te maken en het kind/ouder het vertrouwen te geven dat hij vrijuit kan spreken. ‘Al met al is de omgang met het beroepsgeheim een vorm van evenwichtskunst: geheimhouding waar mogelijk, zorgvuldige doorbreking van het geheim waar nodig’

De hierboven beschreven algemene zwijgplicht voor hulpverleners en begeleiders is niet specifiek opgenomen in een bepaalde wet, maar wordt afgeleid uit de privacy bepalingen uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (artikel 8) en uit de Grondwet (artikel 10). Deze bepalingen worden nog eens ondersteund door artikel 272 Wetboek van Strafrecht dat een verbod bevat op het verbreken van geheimen die aan de beroepskracht zijn toevertrouwd.

Paradox van de geheimhoudingsplicht

Er doet zich bij de omgang met de zwijgplicht een zekere paradox voor. De zwijgplicht is hét instrument bij uitstek om er voor te zorgen dat mensen naar de beroepskracht toe komen en ook bereid zijn om open over hun zorgen te spreken. Ze mogen er immers op vertrouwen dat hun verhaal niet zomaar elders terecht komt. Maar een te rigide omgang met het beroepsgeheim kan tot gevolg hebben dat een kind dat dringend hulp nodig heeft juist niet geholpen wordt omdat de beroepskracht meent dat hij vanwege zijn beroepsgeheim niet in mag grijpen. Al met al is de omgang met het beroepsgeheim een vorm van evenwichtskunst: geheimhouding waar mogelijk, zorgvuldige doorbreking van het geheim waar nodig. Het basismodel meldcode wil daarin een handreiking bieden voor zover het gaat om signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling.

Vragen van toestemming

Bij het verstrekken van gegevens van een kind/ouder aan een ander, dus ook bij het doen van een melding aan het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of aan het Steunpunt Huiselijk Geweld, geldt als hoofdregel dat de beroepskracht zich inspant om toestemming voor zijn melding te krijgen. Het basismodel schetst daarvoor de werkwijze. Wanneer toestemming is verkregen, dan kan een melding worden gedaan. Weigert de ouder/het kind ondanks de inspanning van de beroepskracht zijn toestemming, dan houdt het niet op maar maakt de beroepskracht een nieuwe afweging, zie volgende paragraaf.

NB: Van het vragen van toestemming kan worden afgezien in verband met de veiligheid van het kind, van de beroepskracht of die van anderen.

Conflict van plichten

De plicht om te zwijgen vanwege het beroepsgeheim botst met de plicht om het kind te helpen juist door met een ander over hem te spreken. Het gaat dan altijd om een kind dat zich in een ernstige situatie bevindt en die alleen kan worden geholpen door een ander bij de aanpak te betrekken.

In de (tucht)rechtspraak wordt in geval van een conflict van plichten erkend dat een beroepskracht ook zonder toestemming van de ouder/het kind over hem mag spreken. Uiteraard moet een dergelijk besluit om de zwijgplicht te doorbreken zorgvuldig worden genomen. Beantwoording van de volgende vijf vragen leidt doorgaans tot een zorgvuldige besluitvorming:

1. Kan ik door te spreken zwaarwegende belangen van ouders of van hun kinderen behartigen?
2. Is er een andere mogelijkheid om hetzelfde doel te bereiken zonder dat ik mijn beroepsgeheim hoeft te verbreken?
3. Waarom is het niet mogelijk om toestemming te vragen of te krijgen voor het bespreken van zijn situatie met iemand die hem kan helpen?
4. Zijn de belangen van het kind die ik wil dienen met mijn spreken zo zwaar dat deze naar mijn oordeel opwegen tegen de belangen die het kind/de ouder heeft bij mijn zwijgen?
5. Als ik besluit om te spreken aan wie moet ik dan welke informatie verstrekken zodat het geweld of de mishandeling effectief kan worden aangepakt?

NB: Voor een zorgvuldige besluitvorming is het noodzakelijk dat de beroepskracht (IB-er) de situatie, voordat hij zijn besluit neemt, bespreekt met een deskundige collega en zo nodig ook (op basis van anonieme gegevens) advies vraagt aan het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld.

Beoordeling van een besluit over het doorbreken van het beroepsgeheim

Zou achteraf een toetsende organisatie gevraagd worden om een oordeel te geven over het optreden van de IB-er/leerkracht, dan wordt vooral de zorgvuldigheid beoordeeld waarmee het besluit om de verstandhouding te verbreken tot stand is gekomen. Daarbij wordt onder andere gelet op:

- collegiale consultatie;
- raadpleging van het Steunpunt Huiselijk Geweld of het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling;

- aanwezigheid van voldoende relevante feiten of signalen en zorgvuldige verzameling van deze feiten en signalen;
- zorgvuldige en concrete afweging van belangen;
- de contacten die er met het kind/de ouders zijn geweest over de melding.

Als hulpmiddel bij de besluitvorming over het verbreken van de geheimhoudingsplicht en het doen van een melding, wordt verwezen naar de website van de privacy helpdesk van het Ministerie van Justitie, www.huiselijkgeweld.nl/cgi-bin/beroepsgeheim.cgi

NB: Het is, ook in verband met de toetsbaarheid van het besluit achteraf, belangrijk om een besluit over een melding zonder toestemming zorgvuldig vast te leggen. Niet alleen de melding dient te worden vastgelegd, ook de belangen die zijn afgewogen en de personen die van te voren over het besluit zijn geraadpleegd.

Wettelijk meldrecht

Voor vermoedens van kindermishandeling is het leerstuk van het conflict van plichten nog eens bevestigd in artikel 53 lid 3 van de Wet op de jeugdzorg dat een uitdrukkelijk meldrecht bevat. Iedere beroepskracht met een beroepsgeheim of een andere zwijgplicht heeft op basis van dit wettelijk meldrecht het recht om vermoedens van kindermishandeling, zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouder, bij het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling te melden. Daarnaast omvat het meldrecht het recht voor de beroepskracht om op verzoek van het Advies-en Meldpunt Kindermishandeling informatie over het kind en/of zijn ouders te verstrekken, eveneens zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouder.